

TONDI

RAIGO KOLLOM

avarused

*Kunagi
40 aastat
ja rohkem
tagasi oli
Tondilt
tõesti palju
teid lahti ja
ratsa võis
jõuda kuhu
tahes.*

See nüüd liikluse ja elamurajoonide keskele surutud tall oli suurepärase koht treenida selleaegseks ülimalt vastupidavust nõudvaks kolmevõistluseks. Seda oma võimalustega ja isegi paratamatusega teha sadulas pikki retki. Kaua olid peamised treeningpaigad Mustamäe suunal. Kõige tavalisemal päeval mindi mööda Tondi (tol ajal Matrosovi) tänavat sammus umbes sinna, kus algab Rahumäe tee ja praegu on suur ristmik Tammsaare teega. Vasakule jäi peaaegu kogu aeg Nõukogude sõjaväe kasarmute kõrge betoonaed, paremal olid väikesed vanad majad, nende ees kõnnitee. Palju aastaid kõndis seal peaaegu alati üleni musta riietatud naine edasi-tagasi. Räägiti, et ta ootab ikka veel poega sõjast koju.

Rahumäe tee ja Tondi tänav ristusid sel ajal veidi teisiti, nii et Tondi tänav läks rohkem praeguse Põhja-Eesti regionaalhaigla suunas, Rahumäe tee keeras sellelt vasakule. Rahumäe tee ääres oli teine sõjaväeosa, meie läksime Tondi tänava lõpust otse edasi nii, et selle sõjaväeosa ja meie vahele jäid liivaluited, paremal aga avanes varsti paraja suurusega muruväljak, selle taga Harku järve poole olid mingisugused aiamaad.

See väljak oli lähim koht, kuhu võis parkuuri üles seada ja kus oli ka maneežisõidu riskülik tähistatud. Seal edasi oli orientiiriks Mustamäe suusahüppetorn. Sinnapoole võis alustada galoppi ja hea oli, kui mingid sõidukid, vahel vist tankid, olid pehme liiva tihedamaks pressinud. Mingit päris teed edasi polnud. Praeguse Ehitajate teeni (tol ajal Haabersti tee) oli võimalusi erinevaid marsruute valida mitu, aga kõvemat rada peaaegu polnudki. Teisel pool Ehitajate teed oli pinnas parem, sealses metsas ja metsa ääres oli natuke krossitakistusi, 1954. ja 1955. a tehti seal isegi kergemate kolmevõistluste

krossisõidud.

Kuskil TTÜ praeguste hoonete kohal asus mõnel aastal suhteliselt korralik takistussõidu väljak. Kes tahtis pikema maastikutreeningu teha, sõitis seal Harku järveni, mille kaldad oli nii kõrkjatesse kasvanud, et järve igalt suunalt ei paistnudki. Aga võis ka teha ronimistreeningu ja jalutada Mustamäe kõrgest nõlvast üles-alla.

Kui Mustamäe elurajooni ehitama hakati, kadusid need rajad ratsanike jaoks alatiseks. Aga võimalusi oli Tondil teisigi. Kui aega oli vähe ja hobune oli tarvis ära liigutada, võis minna Västriku tänavale, ainult paar kvartalit, ja seal oli majade vahel tühi krunn, kus meie käimine ümbruskonna elanikele eriti ei meeldinud, aga ütlema ka keegi ei tulnud. Vastupidi – korra jalutasin seal sadulas tagasi maneeži poole ja ühe aiavärava najale nõjatunud vana mees hakkas minuga rääkima. Olevat olnud tsaariajal ratsaväes ja teeninud polkovnikuni välja. Jutustas ühe ratsaväelaste kahemõttelise anekdoodi. Imestasin endamisi, kuidas tsaariaegne polkovnik on ellu jäetud, aga nime ei julgenudki küsida – sel ajal oleks nuhiks peetud.

Siis avastati võimalus viia takistused tühjale platsile Kotka tänava ääres, kuhu ehitati hiljem kutsekooli staadion. Kuna see staadion kippus väga tühi olema, kirjutas keegi tollal isegi ajalehes, et varem oli vähemalt huvitav ratsanikke vaadata, nüüd on lage plats. Aga aed oli ümber ja ratsanikud sisse ei pääsenud.

Päris kaua oli Tondi peamiseks välisväljakuks raudteede vaheline väli, kus praegu on jalgpallistaadion. See sai sõidetavaks siis, kui algul kraave ja aiamaalappe täis ala siledaks lükati ja seal ka mingite koolide lastele algeline spordiväljak tehti. Ruumi jätkus kõigile.

Pildiallkirjad

Hipodroomi kasutamine oli kord nii, kord naa. Oli aegu, kus ratsanikke seal näha ei tahetud, oli jälle sedagi, et lausa nõuti rohkem ratsavõistlusi. Eriti tunti huvi muidugi galopivõistluste vastu.

Tondilt oli sinna minek keerukam kui Mustamäele. Liiklust oli palju rohkem. Mindi tavaliselt raudteetammis allservas jalgrada mööda Lilleküla jaamani, sealt tuli juba valida, milliste tänavate kaudu edasi. Kasutati hipodroomi aga natuke vastumeelselt. Mida rohkem seda korda tehti, seda rohkem piiranguid tuli – kus tohib galoppi sõita, kui kaua tohib õhtul platsil olla, kas väljaspool takistussõidu väljakut tohib soojendust teha jne. Keegi kirus isegi, et ratsanike galopp ja hääled õhtuti tallide läheduses ei lase traavlitel puhata.

Kui Mustamäe oli juba kinni, jäi veel mitmeks aastaks Järve mets. Seal käidi küll varemgi, aga see oli rohkem selline lõbusõidu koht. Minna tuli raudtee ääres Järve jaamani, siis üle Pärnu maantee, mis oli tollal veel palju kitsam kui praegune üks suund. Liiklust polnud pärast tööaega peaaegu üldse. Ja olidki metsas, kus pikema galopi tegemiseks mindi üle raudtee ja siis võis kummalgi pool Raudalu (Viljandi) maanteed lasta hobustel minna kuni Raku rebasekasvanduseni ja edasigi. Ainult et seal haises.

Muide, ma ise nägin esmakordselt ratsanikke takistusi hüppamas sealsamas Viljandi maantee ristmiku juures. Pärast sõda oli nimelt raudtee ja Pärnu maantee vahel Viljandi maanteest paremal umbes praeguse bussipeatuse kohal Liiva kõrtsi nime all tuntud vana postijaam, mis mõnda aega oli osale sõjast tagasi jõudnud hobustele talliks. Teisel pool Viljandi maanteed asus nende treeningplats. Üle Pärnu maantee käisid sõdurid liivalagendikul hobuseid jalutamas. Praeguse Järve keskuse kohal olid tehase „Silikaat“ hooned, neist linna poole aga kahekorruseline roheline vana puumaja, kus elas aastaid selle aja üks tippratsanikke Eduard Erkman.

Eriiline koht kolmevõistlejatele oli aga Iru. Krossitreening Iru oli mõnikord suurem sündmus

ja katsumus kui keskpärane võistlus. Mindi sinna muidugi ratsa, ainult suurematele võistlustele veeti hobuseid rännaku stardipaika autoga. Sammus ja traavis tuli läbida enne krossihüppeid üle 15 km, pärast treeningut samapalju tagasi. Teekond läks Tondilt raudtee ääres Järveni, seal praeguse Tammsaare tee kohal üle raudtee Järvevana tee, telluloositehase juures üle raudtee nn Ülemiste vanglast mööda, edasi piki Narva maanteed Lasnamäe paekaldal kuni tee laskus Iru sillale. Lasnamäe elamuid siis veel ei olnud, olid mingid sõjaväe barakid ja hooned lagedal väljal, ja pikalt jäi paremale sõjaväelennuväli, mida vist hakati likvideerima. Vähemalt korralikult piiratud see enam polnud. Kord sattus üks hobune pärast oma ratsaniku kaotamist krossil koduteel lennuvälja metallist maandumisrajale ning jooksis seda mööda hullunult hirmsa kolina saatel linna välja.

Selleaegse Iru krossi- ja jahivõidusõidu radade taolist paika pole tänapäeval kuskil. Ilusa ja parajalt metsiku looduse keskele oli erakordselt mitmekesisesse maastikku ehitatud suur hulk vägagi looduslikke takistusi. Tundub uskumatu, ja tõenäoliselt oli see ka luba küsimata tehtud, et Iru linnuselgi oli takistusi, üks neist selle kõige järsema nõlva äärel korralik allahüpe.

Kogu praeguse Botaanikaia terriitorium oli meie päralt ringi kihutada, mõnes treeninglaagris majutati hobused aga president Pätsi talu lagunevasse lauta. Selline mõnevõrra barbaarne omavolitsemine oli arvatavasti võimalik seepärast, et seljataga oli Moskva. Nimelt ehitati kapitaalne krossirada Iru 1954. a ALMAVÜ üleliidulisteks võistlusteks, kõvasti täiendati ja uuendati seda 1956. a, kui N Liidu koondis valmistus siin Stockholmi olümpiaks.

Eesti meistrivõistluste krosse ehitati Iru veel palju aastaid, aga ratsa sinna peagi enam ei mindud – liiklusvahendiks hobust ei kasutatud.